

DRUSTVENO ŽIVLJENJE, KONGRESI IN SIMPOZIJI

ZNANSTVENO POSVETOVANJE OB 100-LETNICI PARISKE KOMUNE V BEOGRADU OD 15. DO 17. MARCA 1971

Pri Inštitutu za zgodovino mednarodnega delavskega gibanja v Beogradu že nekaj let uspešno deluje tribuna Marx in sodobnost, ki prireja ob raznih prilikah znanstvena posvetovanja, posvečena življenju in delu klasikov marksizma. Simpozij ob 100-letnici pariške komune je bil že peti po vrsti. Organizatorji so si ga zamislili kot del znanstvenih priprav za drugi kongres samoupravljalcev v Sarajevu in zato je bil tematsko razdeljen v dva dela. V prvem delu so sodelovali predvsem zgodovinarji, ki so v svojih prispevkih obravnavali odmeve pariške komune v jugoslovanskih pokrajinah, v drugem pa so sociologi, filozofi, ekonomisti in pravniki prikazali rezultate svojih raziskovanj dosedanjih izkušenj delavskega in družbenega samoupravljanja v Jugoslaviji in po svetu. Prav ti prispevki in razprava, ki se je razvila nato, naj bi bili delež jugoslovanskih znanstvenikov k pripravam za sarajevski kongres. Že takoj v začetku moramo povedati, da so organizatorji dosegli svoj namen, saj so bili referati v tem delu posvetovanja zelo številni, razprava o njih pa zelo živahna, plodna in prizadeta. Udeleženci so si zelo odkrito izmenjavali svoja mnenja, dostikrat povsem nasprotujoča si, vendar so njihovi dialogi ostajali vedno na dostojni znanstveni višini. To velja zlasti za člane beograjske in zagrebške ekonomske šole.

Glede na to, da je bilo to znanstveno posvetovanje v Beogradu edino in hkrati osrednje jugoslovansko posvetovanje, posvečeno 100-letnici pariške komune, moramo priznati, da je bila udeležba jugoslovanskih zgodovinarjev, bodisi z referati, bodisi v razpravi prav pičla. Vsega skupaj je bilo referatov, ki so obravnavali odmeve dogodkov v Parizu ali po njihovem pomen in vpliv v socialističnem gibanju, le devet. Marijan Britovšek in Dragutin Leković sta sodelovala z referatom, ki se medsebojno dobro dopolnjujeta. Britovšek je v svojem obdelal stališča Marxa, Engelsa in I. Internacionale do Komune. Ta vprašanja so danes že toliko pojasnjena, da avtor kljub svojemu dobremu poznavanju problemov in literature ni mogel podati bistveno novih ugotovitev. Leković v svojem prispevku z naslovom »Pariška komuna in njen pomen za socialistično gibanje v svetu« obravnava osnovna izhodišča komune. Njegova analiza ideoloških stališč glavnih skupin v vodstvu komune je poglobljena. Ob njej pa obenem proučuje tudi vzroke za njen padec. Vpliv njenih idej in izkušenj na socialistično gibanje po njenem krivavem koncu je prikazan le na kratko. Nekoliko bolj se poglobi v ozivljanje njenih naukov z delom Lenina in obeh ruskih revolucij.

Odmeve pariške komune v Srbiji in reakcijo vladajočih krogov je obdelala Ružica Guzina. Svoje sestavek je pregledno razdelila v tri poglavja. V prvem opisuje družbeno-ekonomske in politične razmere v Srbiji konec 60-tih let. Srbija je v tem času doživljala nadaljnje družbeno razslojevanje, ki se je zaradi izjemnih razmer odvijalo še vedno v glavnem na vasi. Prave, moderne buržoazije je bilo malo, močan je bil sloj birokracije in trgovcev, vendar so ideje liberalizma, ki so jih prvi prinesli v Srbijo študentje, šolani na raznih evropskih univerzah, našle svoje pristaše. Prav v letih tik pred pariško komuno začne delovati tudi Svetozar Marković in z njim na čelu se pojavlja v političnem življenju Srbije socialistično gibanje. V njem so

ideje pariške komune našle največ odmeva. Svetozar Marković začne takrat izdajati list Radenik, kjer je objavil vrsto svojih člankov o komuni. Avtorica poleg teh člankov navaja še nekaj drugih, med njimi članek Svetozarja Miletića in članke v listu Mlada Srbadija. Na drugi strani so vladajoči krogi in tisk, konservativni in liberalni, ostro napadali ideje komune in njene pristaje. V okviru te gonje je bil prepovedan tudi Markovičev Radenik. Posebej sta napisala sestavek o odmevih pariške komune v Vojvodini Cedomir Popov in Kalman Čehak. Ugotavljata, da se je tudi v Vojvodini javnost opredeljevala do komune glede na svoje razredne, politične in idejne interese. Večji del meščanstva je gledal na komuno z neodobravanjem. O komuni sta pisala oba konservativna lista — Srpski narod bolj redko, Narod pa je pariške dogodke obširno komentiral. Na drugi strani sta spremljala komuno tudi oba glasila levega krila meščanskega gibanja, Zastava in Pančevac. Prvemu je določal politično smer Svetozar Miletić, čeprav je bil takrat v zaporu. Zastava je imela na videz nedosledno stališče do komune. Bila ji je nasprotna, kadar se ji je zdelo, da komuna ogroža njene lastne buržoazne ideale, zanjo pa, kadar je videla v njej silo, sposobno prepričati zmago reakcije v Franciji. Pančevac, list blizu socialistom, je na svojih straneh izražal vse simpatije do komune. Avtorja ugotavljata, da sta imela Zastava in Pančevac skupaj z Markovičevim Radenikom najnaprednejše in najbolj zrelo stališče do pariške komune v južnoslovanski javnosti. Krajši sestavek o nekaterih diplomatskih podatkih o revolucionarnih idejah v Beogradu leta 1871 in 1872 je pripravil Andrija Lainović. Avtor je v njem opozoril na poročilo italijanskega poslanika v Beogradu zunanjemu ministerstvu v Rim oktobra 1871, v katerem obvešča o revolucionarni propagandi v Beogradu in posebno o listu Radenik in njegovi odkriti obrambi komune, ter na dokument iz leta 1872, v katerem italijanski notranji minister prosi italijanskega poslanika za informacije o revolucionarju Titu Zardanelliju, ki naj bi bil v Beogradu.

Vasilij Melik je pripravil sestavek »Slovenski in pariška komuna«, kjer je vsestransko osvetlil odmeve v slovenskem političnem prostoru. Slovenski tisk, zlasti Slovenski narod, je posvečal veliko pozornost dogodkom v Franciji. Skupno vsem poročilom je, da so prežeti z obsodbo komunardov, vendar Melik poudarja, da obsojajo tudi divjanje Thiersove vojske po padcu komune. Ob teh člankih so se pojavljali v listih tudi članki, v katerih so razmišljali o upravičenosti, smislu in bodočnosti delavskega gibanja. Ko primerja stališča v slovenskem katoliškem konservativnem in nemškem liberalnem taboru, ugotavlja avtor, da so si povsem nasprotna, eni krivijo za tako stanje stvari liberalizem, drugi klerikalizem, medtem ko se slovenski liberalci niso spuščali v te liberalno klerikalne obračune. Posebej moramo opozoriti na Melikovo analizo Zarnikove »socialno politične študije« Bivša pariška komuna in socializem in na njegovo ugotovitev, da to ni Zarnikov tekst, kot so to dosedaj mislili, temveč le njegov prevod in priredba nekaterih poglavij iz knjige Alberta Schöfflerja Kapitalizem in socializem. Na kratko se avtor dotakne tudi delovanja ljubljanskega delavskega izobraževalnega društva v letu komune in odnosa slovenskega in nemškega meščanstva do njega. Jasna Fischer skuša v sestavku »France Železnikar in pariška komuna« še nekoliko bolj osvetliti vprašanje morebitnega Železnikarjevega sodelovanja v pariški vstaji. Iz Železnikarjevih izjav v preiskovalnem zaporu in pred sodiščem v celovškem procesu 1884. leta je razvidno, da je bil Železnikar takrat verjetno v Lyonu. Vsekakor pa njegove rokopisne beležke kažejo, da se je zanimal in navduševal za pariško komuno.

Stjepo Obad je v kratkem prispevku »Odmev pariške komune v strankarskem življenju Dalmacije« ugotovil, da so v ekonomsko in socialno zaostali Dalmaciji odmevali dogodki v Franciji v časnikih, ki so novice povzemali po francoskih in drugih evropskih listih ter pri obeh dalmatinskih strankah, narodni in avtonomaški. Dimo Vujović pa je analiziral članke o pariški komuni, objavljene v tedniku Crnogorac, ki je vso pomlad 1871 zavzeto spremljal boj Parižanov.

Po poročilu Vere Mujbegović o teh referatih — organizator je določil posebne poročevalce za glavne skupine referatov, ki so bili prej razmnoženi, razdeljeni udeležencem in hotel tako prihraniti čas — naj bi se razvila razprava, ki pa je zaradi slabe udeležbe sploh ni bilo. Avtorji so le še nekoliko bolj pojasnili nekatera vprašanja, ki so jih obdelali v referatih. Edini tehtni prispevek v razpravi je bil Melikov, ki je postavil vprašanje sinteze odmevov pariške komune v Jugoslaviji.

Vsi prispevki s posvetovanja bodo objavljeni v reviji tribune Marx in sodobnost.

Jasna Fischer